

De Slag aan de Leie in april 1918: de Duitse furie walst over de Portugezen heen

Door Eric R.J. Wils

Neuve-Chapelle is een dorp in het noordwesten van Frankrijk. Gelegen in een industriegebied waar de regen nogal veelvuldig wil vallen, dus zeker niet het aantrekkelijkste deel van Frankrijk. Tussen de steden Armentières en Lens knabbelde het Britse leger in 1915 enkele kilometers van het Duitse front af. Namen zoals La Bassée, Festubert, Neuve-Chapelle en vooral Loos hebben daardoor een plaats in de Britse militaire geschiedenis gekregen onder het hoofdstuk 'French Flanders'. In 1916 en 1917 was het front in deze streek relatief rustig, maar op 9 april 1918 plaatsten de Duitsers hier hun tweede grote voorjaarsoffensief onder de codenaam 'Georgette'. In de Britse literatuur wordt er naar verwezen als 'The Battle of the Lys', de Slag aan de Leie. Een deel van de Britse frontlijn werd in april 1918 verdedigd door twee Portugese divisies. Zij gingen ervaren wat het betekende toen de Duitse furie voor de tweede keer in 1918 losbarstte. Degenen die het niet overleefden, liggen begraven in Neuve-Chapelle. Voor altijd onder de dreigende wolken van Frans-Vlaanderen.

De Portugese begraafplaats bij Neuve-Chapelle in het vroege voorjaar van 2012.

Portugal in de Eerste Wereldoorlog

Begin februari 1917 ontscheepten de eerste contingenten van het Portugese expeditieleger op de kade van de Franse havenplaats Brest. Officieel het 'Corpo Expedicionário Português' (C.E.P.) genaamd. Voorzien van hun muziekkorps trad een nieuwe deelnemer aan de oorlog aan het Westelijk Front in het strijdperk. Hun sterkte bleef beperkt tot zo'n 55.000 man en slechts twee operationele divisies. Ze droegen grijsblauwe uniformen in een kleur die leek op de Franse kledij en ze werden bewapend en uitgerust door de Britten waaronder ze ook operationeel werden ingedeeld. Vriendelijke jongens met bijnamen als de Serrano's voor de bergbewoners, de Antonio's of kortweg de Tonio's. Wat ze daar in Frankrijk kwamen doen was ze hoogstwaarschijnlijk niet helemaal duidelijk. De vijand stond niet met zijn kanonnen aan de grens en hun 'Patria' was niet in direct gevaar. Ze werden ook niet groots onthaald als vertegenwoordigers van weer een geciviliseerde natie die de Fransen ging bijstaan om 'Les Boches' te verslaan.

Aankomst van de Portugese 1^e divisie in Brest in februari 1917.

De reden dat Portugal aan de oorlog ging deelnemen lag in zijn koloniaal rijk, opgebouwd tijdens de hoogtijdagen van Portugal als zeevarende natie. In Afrika botste dat aan het einde van de 19e eeuw met het Britse Rijk, de grootste kolonisator ter wereld, en met Duitsland, de Europese grootmacht die een kolonisator wilde worden. Om de toekomst in Afrika te verzekeren werd gekozen voor het Britse Rijk. Het leger werd aanzienlijk uitgebreid tot zo'n 175.000 man door meer dienstplichtigen op te roepen. In eerste instantie om te vechten in Afrika maar uiteindelijk vertrokken de Portugese soldaten in 1917 ook naar het Westelijk Front.[1] Dat had al eerder kunnen gebeuren, maar de Britse regering achtte dat in de eerste oorlogsjaren niet opportuun en Portugal bleef daardoor neutraal tot begin 1916. Toen werd door de Britse regering besloten dat een Portugese bijdrage in mankracht aan het front wel zijn nut kon hebben. Er werd een spelletje gespeeld door de Duitse schepen die in Portugese havens lagen te confisqueren. Duitsland verklaarde

vervolgens prompt op 9 maart 1916 de oorlog aan Portugal. Met de woorden van een Nederlandse politicus uit de 21e eeuw, kan geconcludeerd worden dat Portugal de oorlog was 'ingerommeld'.

Het Portugese expeditieleger in Frans-Vlaanderen

Vanaf Brest werden de Portugezen per trein naar het noorden gestuurd om te verzamelen rond Aire-sur-la-Lys, ten zuiden van Hazebrouck, in het achterland van het Britse front. Britse verbindingsofficieren werden aangesteld en begonnen werd met de omvorming van het Portugese expeditieleger naar Brits model. Nieuwe Britse bijnamen als 'Pork and cheese' en 'Pork and beans' deden hun intrede. De troepen kregen de noodzakelijke training in het gebruik van Britse wapens, de loopgraafoorlog en ook hoe om te gaan met een gasaanval. Het moest echter allemaal snel en begin april 1917 werden de Portugezen al naar de loopgraven gestuurd.

Portugese soldaten in de loopgraven met een Brits Stokes mortier.

De twee Portugese divisies kregen ruim 10 kilometer front toegewezen rond het dorp Neuve-Chapelle. Dat dorp was in maart 1915 voor het grootste deel vernield tijdens de aanval van het Indische Korps richting de heuvelrug van Aubers. In drie dagen strijd lukte het de Britten toen om enkele vierkante kilometers terrein op de Duitsers te veroveren.[2] Vanaf eind 1915 was het front hier relatief rustig maar schermutselingen vonden geregeld plaats. Loopgraafraids en Duitse artilleriebeschietingen eisten hun tol en de Portugese verliezen liepen geleidelijk op.

In de koude en natte winter van 1917-1918 zullen de Portugese soldaten in de loopgraven met weemoed aan hun meer zonnige landstreken hebben gedacht. Het was de soldaten niet toegestaan op verlof naar Portugal te gaan, dat mochten alleen de officieren. Maar berichten die vanuit Portugal doorkwamen zullen ook niet echt bijgedragen hebben aan een vechtlustige houding. Na de val van de monarchie in 1910 was er geen politieke vrede ontstaan tussen de verschillende partijen. De binnenlandse politieke situatie was ronduit chaotisch. Regeringen volgden elkaar snel op en in december 1917 pleegde majoor Sidonio da Silva Pais een gewelddadige staatsgreep. De koers van de regering veranderde daarmee van pro-Brits in pro-Duits.[3] Maar de militairen werden niet uit Frankrijk teruggetrokken, al hoopten ze dat wel.

De Britten begonnen zich in het voorjaar van 1918 toch zorgen te maken over de weerbaarheid van de Portugezen. Het was een leger met vele gebreken.

Brigadegeneraal F.P. Crozier van de Britse 40e divisie die de Portugese frontlijn begin april bezocht, zou het later als volgt beschrijven:

'I go down to the Portuguese front with a colonel. We walk seven hundred yards and scarcely see a sentry. We examine rifles and ammunition lying about. All are rusty and useless. 'Where are the men?' I ask my companion. A snore gives me my answer. Practically all the front line sleeps heavily and bootless in cubby holes covered with waterproof sheets, while their equipment hangs carelessly about.' [4]

De Britse opperbevelhebber, maarschalk Douglas Haig, besloot uiteindelijk de Portugezen van het front weg te halen. Een operatie die op 9 april 1918 echter nog niet was voltooid. De Portugese 2e divisie, onder leiding van generaal Manuel Gomes da Costa, stond nog altijd in de voorste linie toen de Duitse storm voor de tweede maal in 1918 uitbrak.

Het tweede Duitse voorjaarsoffensief van 1918

Het eerste Duitse voorjaarsoffensief met als codenaam 'Michael' dat op 21 maart 1918 was begonnen, werd op 4 april door de kwartiermeester-generaal Erich Ludendorff stopgezet. Er was een grote terreinwinst van zo'n 60 kilometer geboekt en de geallieerden hadden meer dan 200.000 man verloren. De doelen waren echter niet bereikt. De stad Amiens, een belangrijk verbindingspunt tussen de Britse en Franse legers, was niet in Duitse handen gevallen. Die twee legers werden ook niet geïsoleerd, wat toch het belangrijkste strategische doel was geweest. Integendeel, de geallieerde leiders hadden eindelijk ingezien dat er nu eens wat meer samengewerkt moest worden. Generaal Ferdinand Foch werd op 26 maart tijdens een bijeenkomst van Britse en Franse leger- en regeringsleiders in Doullens aangesteld als de militaire coördinator.

Ondanks alle loftuigen over de Duitse terreinwinst was Ludendorffs plan in feite mislukt. De Britten waren niet in zee gedreven, de geallieerde leiders smeekten niet om een wapenstilstand en de Duitsers hadden nog grotere verliezen geleden dan de Britten en Fransen samen. Ludendorff mocht dan in zijn memoires schrijven dat zijn

troepen 'die Engländer und Franzosen hatten geschlagen', hij uitte zich in mei 1918 ooit uiterst negatief over de Duitse divisies die tijdens het Michael-offensief aan het plunderen waren geslagen in plaats van verder te vechten.[5] Maar Ludendorff probeerde nogmaals de geallieerden een harde klap toe te dienen. Niet opgeven, blijven strijden. Toen eind maart al duidelijk werd dat het Michael-offensief niet het gewenste resultaat ging opleveren, werd begonnen met de planning van een tweede offensief. Die tweede actie in de slag om Frankrijk van 1918 ging op 9 april beginnen. Het strijdtoneel werd weer door de Duitsers uitgekozen en wel het noorden van Frankrijk bij de Belgische grens. Het Britse achterland was daar klein en wanneer de Britten weer zoals in maart 1918 ver teruggeslagen werden, stond het Duitse leger aan de Kanaalkust en konden de belangrijke Britse aanvoerhavens worden bedreigd. De Britten waren zich daarvan bewust en verwachtten een Duitse aanval in het noorden van Frankrijk. Maar waar die precies ging plaatsvinden bleef onbekend.

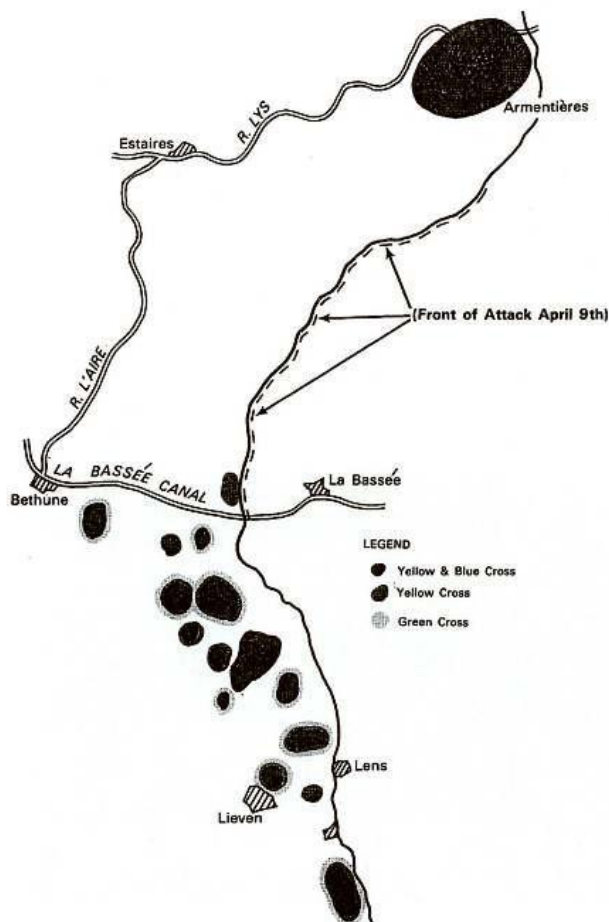
Het was aan het Duitse Zesde Leger van generaal Ferdinand von Quast om de aanval te openen richting het Britse Eerste Leger van generaal Henry Horne. Von Quast had in totaal 18 infanteriedivisies tot zijn beschikking, waarvan er acht de spits moesten afbijten. In eerste instantie moest het belangrijke spoorwegknooppunt bij Hazebrouck worden veroverd. De Duitse artillerie-expert, luitenant-kolonel Georg Bruchmüller, stelde zijn kanonnen op voor het gebruikelijke inleidende bombardement waarbij het mosterdgas niet werd vergeten.

Inzet van mosterdgas bij het offensief

De Duitsers schoten, behalve gewone granaten met explosieven, veel gasgranaten af vooral op de noord- en zuidkant van het aanvalgebied van de infanterie. Op die manier dekten ze hun flanken af (zie kaart). Mosterdgas is een hoogkokende, stroperige vloeistof. Het werd verspreid als druppels die ontstaan na het opspringen van gasgranaten na een inslag. Gebieden die besmet waren met het *persistente* mosterdgas werden door de Duitsers 'gelbe Räume' genoemd, naar de codering van de gasgranaten met een geel kruis. Dergelijke gebieden werden door de troepen gemeden als de pest.

Armentières werd zodanig bestookt met mosterdgasgranaten dat daarvan werd gezegd dat 'het mosterdgas door de straten liep'. De Britten moesten zich dan ook terugtrekken uit de stad, die sinds oktober 1914 in geallieerde handen was gebleven. Geen 'Mademoiselle from Armentières' meer.

Volgens het tactisch plan moest het zwaartepunt van de aanval gericht worden op het midden van de circa 30 kilometer lange frontlijn tussen Armentières en het La Bassée kanaal. De Duitsers waren op de hoogte van de zwakke plek in de Britse frontlijn. En in het centrum daarvan bevond zich bij Neuve-Chapelle de zwakste schakel: de 2e Portugese divisie die zo'n tien kilometer moest verdedigen. Om 04.15 uur op 9 april opende de Duitse kanonnen het offensief met een kort maar enorm intensief bombardement.

Kaart van het gebied met de beschieting met gasgranaten op 9 april 1918.

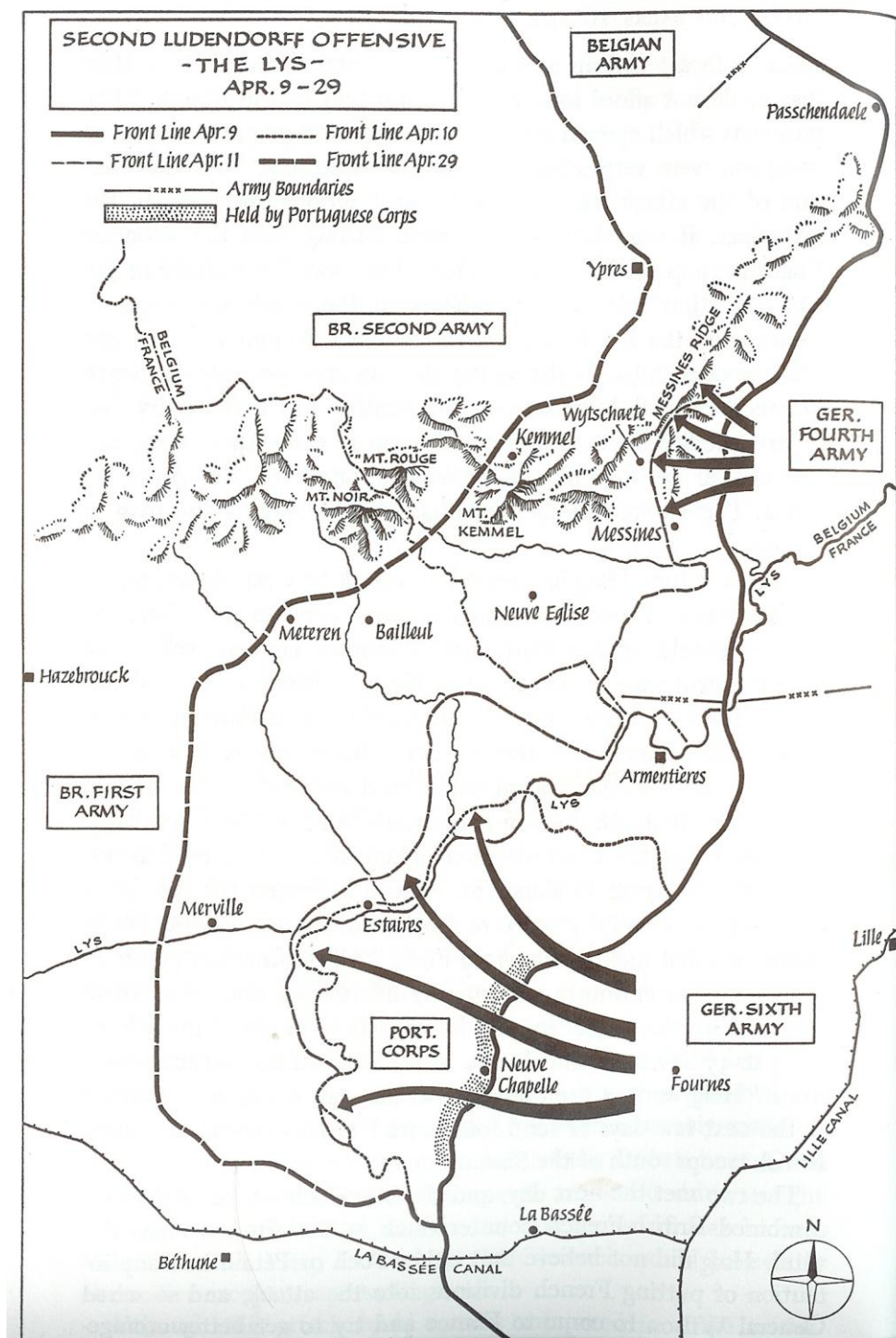
De Duitse aanval van 9 april 1918

Na de artillerie begon om 08.15 uur de Duitse infanterieaanval van het Duitse Zesde Leger met de stormtroepen in eerste lijn. De ochtendmist hielp mee. De zwaarste klap kwam op het stuk front dat werd verdedigd door de Portugese 2e divisie. Op haar linkerflank opereerde de Britse 40e divisie en op haar rechterflank de Britse 55e territoriale divisie. In de sector van Neuve-Chapelle rukten de Duitsers zes kilometer op tot aan de rivier de Leie. Het verband van de Portugezen met de Britse 40e divisie werd verbroken en die moest zich vervolgens terugtrekken.

Voor de Portugezen betekende de Duitse stormaanval de eerste echte strijd aan het Westelijk Front. De arme jongens hadden nooit een dergelijke ervaring opgedaan en wisten niet wat hen overkwam. In een mum van tijd waren de Duitse troepen doorgebroken. De Portugezen in de tweede lijn raakten in paniek en sloegen op de vlucht. Dat werd breed uitgemeten in de Britse pers en leidde tot Brits-Portugese spanningen. Het terugtrekken van de Britse 40e divisie werd toegeschreven aan de vluchtende Portugezen.

Volgens Douglas Haig deden sommige Portugezen zelfs hun laarzen uit om sneller te kunnen rennen en andere stalen fietsen van een Brits rijwielkorps dat naar voren werd gestuurd om La Couture en omgeving te behouden. In vele boeken over de strijd in april 1918 staat dat braaf opgetekend.[6] Er zijn geen foto's bekend van

vluchtende Portugezen zonder laarzen, maar het lijkt toch erg onverstandig om die uit te trekken als je in de kou over slecht terrein moet lopen. Bij het doorkruisen van een met mosterdgas besmet veld zal dat bovendien enorme blaren gaan opleveren. En wat is dat voor een Brits rijwielforps als ze zelfs hun fietsen laten stelen door Portugezen.

Kaart van het tweede Duitse offensief van 9-29 april 1918.[7]

Maar niet alle Portugezen namen de benen. Hier en daar werd wel degelijk geprobeerd de Duitse storm tegen te houden. En dat leverde toch nog een Portugese held op in de persoon van soldaat Aníbal Milhais. Hij bediende een Lewis-machinegeweer en dekte de aftocht van zijn kameraden maar ook die van Schotse eenheden. Het behoorde tot de tactiek van de Duitse stormtroepen om machinegeweernesten niet frontaal aan te vallen maar er omheen te trekken. Geïsoleerd door de Duitse opmars slaagde Milhais er na drie dagen in, samen met een Schotse majoor, terug te keren naar de geallieerde kant. Voor zijn optreden werd hij uitvoerig geprezen door een Portugese majoor als zijnde het 'een miljoen man' waardig. En de legende van 'Soldado Milhães' was geboren. Tom Tacken wijdde recent een van zijn wekelijkse podcasts over De Grote Oorlog aan hem.[8]

Een Duitse soldaat neemt uitrustingsstukken, o.a. Britse gasmaskers, in beslag van gevangengenomen Portugese militairen.

De cijfers over de Portugese verliezen variëren nogal. Vooral in oudere bronnen staan veel te hoge getallen over het aantal gesneuvelden op 9 april. Er zijn geen duizenden doden gevallen. Een recente bron geeft aan dat 29 officieren en 369 soldaten zijn omgekomen en 270 officieren en 6.315 soldaten gevangen zijn genomen.[9] Het resultaat was wel dat de Portugese 2e divisie op 9 april had opgehouden te bestaan en de strijd zonder hen verder gevoerd ging worden. Hun commandant, generaal Gomes da Costa, heeft nooit tegengesproken dat zijn divisie aan de zwakke kant was. Hij stelde echter wel dat zijn troepen tegen een veel

te grote overmacht stonden. Het blijft natuurlijk de vraag of Britse troepen die eerste klap van een Duitse stormaanval wél hadden kunnen opvangen. Dat lukte de Britten niet bij de start van het Michael-offensief op 21 maart en later dat jaar zouden de Fransen aan de Chemin-des-Dames eveneens compleet overlopen worden. Wie waren er nu wel tegen een dergelijke geconcentreerde Duitse aanval van artillerie en infanterie bestand? Zeker geen slecht gemotiveerde troepen die op het punt stonden vervangen te worden.

Het vervolg van de Slag aan de Leie

Later, op 10 april, ging het Duitse Vierde Leger van generaal Friedrich Sixt von Armin eveneens in de aanval en wel tegen het Britse Tweede Leger van generaal Herbert Plumer dat rond Ieper stond. De tweede aanvalsstoot werd geplaatst ten noorden van de stad Armentières, richting Mesen en de Kemmelberg. Het in de zomer van 1917 door de Britten veroverde terrein moest snel door hen worden prijsgegeven.

Douglas Haig raakte door het tweede Duitse voorjaarsoffensief behoorlijk van zijn à propos. De Portugezen kon hij na 10 april niet meer de schuld geven. De man die de twee voorgaande jaren vrijwel onverstoort zijn troepen de slag had ingestuurd, schreef op 11 april zijn veel besproken dagorder 'Backs to the wall'. Met daarin zinnen als:

'There is no other course open to us but to fight it out! Every position must be held to the last man: there must be no retirement. With our backs to the wall, and believing in the justice of our cause, each of us must fight to the end.'

Er klinkt toch een zekere mate van paniek in door. Hij was bovendien verre van zeker over de uitkomst van de gevechten en streepte de laatste regel: '...the British Empire must win in the End' toch maar door in het concept. Haig smeekte ook bij Foch om hulp van die vermaledijde Fransen. Maar de zin 'The French Army is moving rapidly & in great force to our support' was wel wat voorbarig. Foch oordeelde dat de Britten hun problemen voorlopig zelf maar moesten oplossen. Pas in de tweede helft van april werden Franse troepen naar het noorden gestuurd om, vergeefs overigens, de Kemmelberg te helpen verdedigen. Een Frans monument en een begraafplaats op de heuvel herinneren daaraan.

Het ging overigens niet overal even slecht. De Britse 55e divisie bevond zich aan de Portugese rechterflank bij Givency en Festubert aan het La Basséekanaal en kon daar wel van 9-15 april redelijk standhouden. Om hun moedige optreden te eren werd later in Givency een gedenkteken voor de divisie opgericht met de woorden: 'They win or die who wear the Rose of Lancashire'.

Ondanks Haigs dagorder gaven de Britten na 11 april nog altijd terrein prijs. Ze stonden dan ook niet echt met hun rug tegen een muur. En, hoewel het er tot medio april allemaal ernstig voor hen uitzag, konden de Duitsers voor de tweede maal niet doordrukken. De Kanaalkust kwam nooit in zicht, zelfs het spoorwegknooppunt Hazebrouck werd niet veroverd. De circa 20 kilometer verkregen terreinwinst bracht de Duitse eindzege niet dichterbij, zij betekende wel weer langere frontlijnen om te

verdedigen. En de verliezen liepen, net als in maart op, tot boven de 200.000 man. Op 29 april gaf Ludendorff het voor de tweede keer op, maar zou het in mei-juli opnieuw proberen tegen de Fransen richting de Marne.

To/All ranks of the British Forces in France

Three weeks ago today the Enemy began his terrific attacks against us on a 50 mile front. His objects are to separate us from the French, to take the Channel ports and destroy the British Army.

Notwithstanding throwing already 106 Divisions into the battle and suffering enduring the most reckless sacrifice of human life, he has as yet made little progress towards his goal.

We owe this to the determined fighting self sacrifice of our troops. Words fail me to express the admiration which I feel for the splendid resistance offered by all ranks of our Army under the most trying circumstances.

Many amongst us now are ~~in~~ tired. To those I would say that Victory will belong to the side which holds out the longest. The French army is moving rapidly & in great force to our support - - - -

There is no other course open to us but to fight it out! Every position must be held to the last man. There must be no retirement - with our backs to the wall, and believing in the justice of our cause each one of us must fight to the end. The safety of our Homes and the Freedom of mankind alike depend upon the conduct of each one of us at this critical moment - ~~But be of good cheer, the British Empire never wins in the end. -~~

Thursday,
11 April 1918

D. Haig. Gen.

Kopie van de originele 'Backs to the wall' dagorder van Douglas Haig van 11 april 1918.[10]

Tastbare herinneringen aan de strijd van de Portugezen

Langs de Rue du Grand Chemin, de huidige D947, naar La Bassée ligt, ten zuiden van het dorp Neuve-Chapelle het Cimetério Militar Português.[11] Als locatie van de begraafplaats wordt echter ook wel Richebourg-l'Avoué genoemd. Het verkeer davert er anno 2012 langs. Niet ver er vandaan staat het fraaie monument voor de Indische troepen die hier in maart 1915 probeerden door de Duitse linie te breken. Het contrast tussen dit Indische monument en de enigszins verwaarloosde Portugese begraafplaats is groot. De poort ervan oogt nog redelijk, maar de grafstenen zijn grauw en verweerd. Van sommige stenen zijn de persoonsgegevens slecht of niet meer leesbaar. Uitgesleten door weer en wind.

Deze begraafplaats dateert van enkele jaren na de oorlog. De gesneuvelden van de strijd uit april 1918 werden in eerste instantie hier begraven. In 1935 werd tot uitbreiding ervan besloten om alle Portugese militairen die gesneuveld waren aan het Westelijk Front, samen te brengen in Neuve-Chapelle. Daarbij werden ook de overleden zieken en gewonden in ziekenhuizen in Frankrijk en in Duitse gevangenkampen gevoegd. De begraafplaats kreeg toen zijn definitieve vorm met een toegangspoort voorzien van een zwaar smeedijzeren hek, muren er omheen en een groot monument aan de achterkant. Er staan 1.831 grafstenen die enigszins de Britse vorm hebben. Ook de 239 onbekende doden hebben een grafsteen, met de inscriptie 'Desconhecido', gekregen. Geen kruizen zoals bij hun Latijnse geloofsgenoten, wat toch van een katholieke natie verwacht mag worden. Zelfs in het begraven van hun doden werden kennelijk de Britten gevolgd.

Graf van de Portugese militair Francisco Manoel Bento, '1^e cabo, Morto de la Patria 9-4-1918'.

Maar dat wordt goed gemaakt door de kleine kapel die aan de andere kant van de weg, tegenover de ingang van de begraafplaats staat. Op 13 mei 1917 verscheen de Heilige Maagd Maria voor de eerste maal aan drie herderskinderen in het Portugese dorp Fátima. Met een boodschap van hoop en vrede. En sindsdien is de verschijning

van Nossa Senhora de Fátima in Portugal belangrijker dan haar verschijning in Lourdes. De aan haar gewijde kapel tegenover de begraafplaats in Neuve-Chapelle werd ingewijd in 1976. Door de week is de kapel gesloten, maar op zondag komt iemand de deur openzetten.

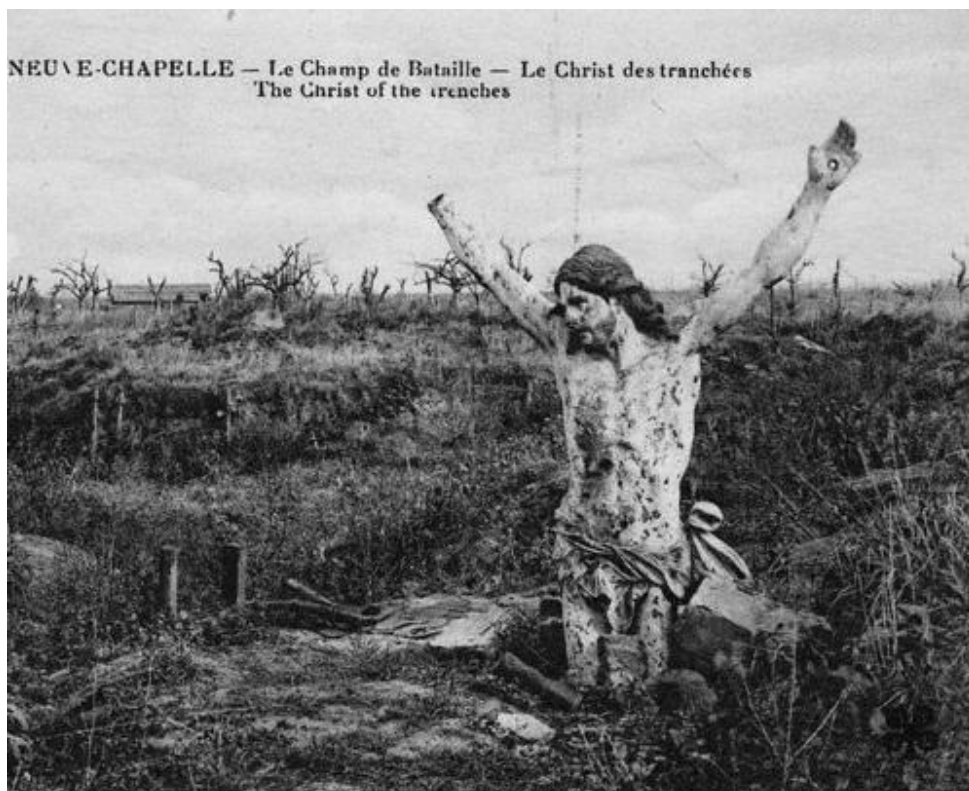
Niet alleen op de begraafplaats doch óók op het plein voor de kerk van het nabijgelegen dorp La Couture is een Portugees monument ter herinnering aan de strijd in Noord-Frankrijk. De inscriptie op de onderkant van het monument luidt: 'L'hommage du Portugal à la France immortelle. Réduit de la Couture. 9 Avril 1918'. Het gedenkteken werd in 1928 met een bescheiden ceremonie onthuld, want met al te veel glorie kon het Portugese optreden niet omgeven worden.

Het Portugees monument in het dorp La Couture.

Het is bepaald geen alledaags monument. Duidelijk is te zien dat het in 2010 werd schoongemaakt. Voor de ruïne van een witte kerkmuur staat een bronzen beeld van een vrouw met geheven zwaard die de natie Portugal voorstelt. Zij moedigt een Portugees soldaat aan die met de kolf van zijn geweer op een skelet inbeukt. De soldaat vecht dus niet met een Duitser, maar met De Dood voorzien van zijn bekende zeis. Op de achterkant van het monument hangt een kruisbeeld boven voorstellingen

van militaire voorwerpen zoals geweren, helmen en een trommel met gebroken vel. Maar ook met religieuze voorwerpen zoals een kandelaar, de bijbel en een mijter. Voor meer tastbare herinneringen aan de strijd bij Neuve-Chapelle moet een bezoek aan Portugal worden gebracht. De grote gotische kloosterkerk van Batalha, Mosteiro Santa Maria da Vitória, is een nationaal Portugees monument dat op de werelderfgoedlijst van de UNESCO staat. In de kloosterkerk bevindt zich het graf van de twee onbekende Portugese soldaten, één uit de strijd in Frankrijk en één uit Afrika. Boven dit graf hangt een kapot kruisbeeld van Christus, zonder rechterhand en onderbenen. Het staat bekend als de 'Cristo das trincheiras', de Christus van de loopgraven.

Het kapotte Christusbeeld uit Neuve-Chapelle.

Zoals in zo veel Franse dorpen van voor de oorlog, stond ook langs de muur van een huis in Neuve-Chapelle een voorstelling van de kruisiging van Christus. Deze 'calvaire' werd tijdens de Brits-Indische aanval in maart 1915 grotendeels vernield. De Portugezen vonden het bovenstuk van het Christusbeeld en namen het als een relikwie mee naar hun loopgraven. Tijdens de vlucht op 9 april 1918 lieten ze het achter en na de oorlog kwam het weer in het bezit van de oorspronkelijke Franse eigenaren. Tot het beeld in 1958, tijdens de 40-jarige herdenking van de Slag aan de Leie werd geschonken aan Portugal en met een grootse ceremonie werd overgebracht naar de kloosterkerk van Batalha. [12]

Maar een meer wereldlijke herinnering is natuurlijk het standbeeld van de Portugese held Aníbal Milhais, bijgenaamd Soldado Milhões, in zijn geboortedorp Valongo. De kleine soldaat kreeg voor zijn heldendaden de hoogste Portugese onderscheiding

met de lange naam 'Ordem de Torre e Espada do Valor, Lealdade e Mérito', de Orde van de Toren en het Zwaard voor Eer, Trouw en Verdienste'. Zijn naam werd later toegevoegd aan het dorp Valongo. Daar stierf hij op 3 juni 1970 op 74-jarige leeftijd. Hij had de Duitse furie van 9 april 1918 meer dan 52 jaar overleefd.

Soldaat Aníbal Milhais met zijn onderscheiding.

Noten

[1] Vangansbeke, J., 'Hoe de Eerste Wereldoorlog en de koloniale kwestie Portugal in een burgeroorlog stortten', in: Leo Dorrestein, Henk van der Linden en Perry Pierik (red.), *De Grote Oorlog, Kroniek 1914-1918, Deel 23*, Soesterberg, 2011, p. 117-133.

[2] Bridger, Geoff, *The Battle of Neuve Chapelle, Battleground French Flanders*, Barnsley, 2009.

[3] Jong, Rudolf de, 'Iberische tegenstellingen', in: 14-18, *De Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam Boek, Amsterdam, 1975, p. 1432-1439.

[4] Geciteerd in Malcolm Brown, *The Imperial War Museum Book of 1918, Year of Victory*, London, 1998, p. 85-86.

[5] Nebelin, Manfred, *Ludendorff, Diktator im Ersten Weltkrieg*, München, 2010, p. 420-422.

[6] Zie bijvoorbeeld: John Toland, *No Man's Land, 1918, The Last Year of the Great War*, Lincoln and London, 2002, p. 147.

[7] Toland, p. 146.

[8] Tacken, Tom, 'Anibal Milhais en de knevel die kan groeien', Veertien Achttien, De wekelijkse podcast over de Grote Oorlog, aflevering 198, <http://veertienachtien.weblog.nl/>.

[9] 'Les offensives allemandes de 1918', dans: Batailles, L'histoire militaire du XXe siècle, Numéro 27, avril-mai 2008, Paris, p. 34.

[10] Hallam, Elizabeth & Prescott, Andrew, (Eds.), The British Inheritance, A Treasury of Historic Documents, London, 1999, p. 123.

[11] Fohlen, Yves, 'Les fils du Portugal reposent à Neuve-Chapelle', dans: Sur les chemins de la Grande Guerre, Lille, 1998, p. 59-61.

[12] Bridger, Geoff, p. 120-122.

— © 2013 - Eric R.J. Wils. De auteursrechten van bovenstaand artikel berusten bij de auteur. Voor gehele of gedeeltelijke overname is dan ook uitdrukkelijk voorafgaande schriftelijke toestemming vereist van de [auteur](#). Ook vragen en opmerkingen kunnen via dit emailadres aan de auteur worden voorgelegd. Dit artikel is eerder, onder dezelfde titel, geplaatst in De Grote Oorlog, het huisorgaan van de [Western Front Associatie Nederland](#).